

és törvényreemelésével, de a felelősség áthárul az akadályt gördítőkre és majd csak az utókor fogja eldönteni, hogy melyik álláspont volt közelebb a valóságos egyházi élethez, amelytől, sajnos, olyan sokan ezen sérelmekről függetlenül is már annyira eltávolodtak.

Köszönöm a Szerkesztő Úrnak, hogy e hosszú írásomnak tért engedett. Magam csak a Fő- és Egyház Képviselő Tanács átszerkezése kérdésében tartottam a döntés sürgősségét, természetesen a javaslatok más részével szándékosan nem foglalkoztam, mert bizonyára azokra mások fognak észrevételeket tenni.

Dr. Elekes Domokos.

Visszhang.

Dr. Elekes Domokos k. f. g. úr észrevételeire.

Két nyár szabadságát használtam fel arra, hogy az „Erdélyi Bércék” jelenlegi atmoszféráját kikapasztaljam és a közvetlen hatások alatt érleljem ki állásfoglalásomat. Véleményes jelentésem ezek után csak „visszhang” a reformjavaslatra és ez a néhány sor visszhang a dr. Elekes Domokos k. f. gondnok úr nézőpontjaira.

Az egymásra ható erők eredményeként jelentkező egységes nyugateurópai kultúra legkeletibb szelvényén, a mi imádott Székelyföldünkön, nem lehet oly irányzatot erőszakolni, amely a kulturközösség kapcsolatait figyelmen kívül hagyva, nem akar számolni az egész Európát gyöttrő lelki és gazdasági válság ki nem védhető hatásaival és ebben a kisebbségi egyházak hátraszorítottságával. Ma a gyötrelmek átélésének lehetőségeit kell keresni és nem a nehézségeket fokozni. Évek óta azt az elvet hirdetem, hogy az egyházi élet terén jelentkező energiákat a nemes cél szolgálatába kell állítani, de azt el lehet várni, hogy az eleven erők néminemű regarddal legyenek a közös érdeket megvalósítása felé irányuló közös munkában állókkal szemben.

Eme szemlélet mellett a legnagyobb elismeréssel, őszinte nagyrabecsüléssel és megkülönböztetett tisztelettel viseltetem azok iránt, akik az egyház közérdekét szolgálják s anyagi áldozataikon felül, verejtékeznek és szívük vérét csöpügtetik a lankadó lelkekbe, de ennek áldását csak ott látom, ahol a legkisebb megmozdulás is az egyetértéssel megállapított cél szolgálatában történik.

Az egységes vezetés mellett való önadaadás lelkiülete nélkül maradandó eredményeket elérni nem lehet.

Ezért fáj nekem a távolban az az erőmegosztás, amelyet hosszú évekre visszamenőleg észlelhettünk és amelynek egyházunkban a *lelki válság fokozására* nem kis befolyása volt.

Ennek a lelki válságnak — az én véleményem szerint — nem volt és nem lehetett gyógyírja, gileádi balzsama az a tervszerű és egymásba kapcsolódó támadás, amely évek óta az egyház lefőbb testületei és törvényes vezetői ellen irányult és amely a nekem véleményezésre kiadott javaslatban jutott gyakorlati kifejezésre és amely — a lelkekbe vésődött érzések szerint — továbbmenő célokat is szolgál.

Minden érzés, gondolat, szó és tett a célkitűzéssel mérve értékelendő.

Dr. Elekes Domokos k. f. gondnok úr azt hirdeti: „a Főtanács ma valóban nem tekinthető olyan testületnek már, amely az egyetemes egyház területéről aránylagos kiválasztás útján tagjain keresztül képviselhesen egyetemes akaratot”.

A Főtanács összeállításában mutatkozó hibát szerinte: „már jóvátenni nem lehet s mert megérelelődött a fennálló rendszer ellen elégtelenség, azzal számolni kell.”

„Kétségtelen tehát, hogy egyházi szervezetünk ebben a vonatkozásában *azonnali* átalakításra szorúl.”

Ez a „leszámolás” hangja.

Ezeket a hangokat hallottam én Erdélyben jártamban leiratlanul és hallottam még az ebből folyó további következtetéseket is!

Hát ez döbbsentett meg engem. Megdöbbsentett, mert oly kevesen vagyunk, hogy a kalejdoszkóp színes cserepeinek szerepét töltsük be, amidőn az egyházi testületek munkáját végezzük. Ugyanazok — különböző változatban.

Ezt ajánlom dr. Lőrinczy István tanácsos úr figyelmébe is, — amikor a református egyház szervezetének szabályaival argumentál. Én a radikális javaslatok előterjesztésében két évtizednyi idővel megelőztem, de akkor se hagytam figyelmen kívül, hogy mi nem vagyunk oly sokan, hogy kicsiny egyházunkban más összeállítása lehessen a zsinati konzisztóriumnak és más az egyházi Főtanácsnak, a Supremum Consistoriumnak.

Azzal a kiméretlen kritikával szemben, amely a reformjavaslattal kapcsolatban megnyilvánult, a tárgyilagossá birálat a reformjavaslat vizsgálásánál, úgy amint az ma előttünk fekszik — nem használhat enyhébb kritikát ennél — „nehéz oly véleményt mondani, amely az *egyházjogi álláspontok* értelmében a hozzáértés kérdését ne érintené.”

A további kifogásolt kifejezéseket is a javaslattal szoros

kapcsolatban és *kizárólag az alkalmazott helyen való értelemben*, gondos revideálás után is, fentartom.

Ha ez a kritika is sajnálatos érzést váltott ki, mit gondolnak a reform-javaslat erőszakolói, hogy mily érzést válthatott ki az ő kritikájuk az egyház más felfogást képviselő híveiben. Sajnálatos, hogy a más felfogásban levőket „altera pars” jelzéssel jelölik, holott csak más véleményről lehet beszélni, mert az én felfogásom szerint a mi egyházunkban pártok nincsenek.

A dr. Elekes Domokos k. f. g. úr 0%-os számíttatásaival szemben a mi egyházunkban ma, a mi vagyoni viszonyaink között és a Főtanács korszerű munkájának elvégzésére alkalmas szellemi tőkénk mellett, a jelenlegi érték-kiválasztás rendszerét a *kizárólag* választás útján összeállítandó szervezettel kicserélni kockázatos!

Én a presbyteriális elv gyakorlati keresztülvitelét fenntartás nélkül elfogadnám, mert ez felel meg a protestáns egyházalkotmány szellemének, ha a mi egyházunkban a rendszer fokozatos keresztülvitelére alkalmas közéleti tényezőket elégséges számban feltalálni lehetne. Ez a meggondolás vezetett engemet a kiegyenlítő rendszerre.

Én nagyon sajnálom, hogy tervezetem indokát a K. M. helyszűke miatt nem közölhette, de a közölt szöveg indokolás nélkül is jelzi, hogy én a *presbyteriális* elvet 50% arányában *azonnal* megvalósítandónak tartom. Ebben indokát adtam annak is, hogy a Főtanács összeállításának módosítását *ily mérvben kívánatosnak hirdetem*, de természetesen a javaslat törvényes útjának megüttatása mellett.

A régi jogosultságot nem érinteném, mert a meg nem jelenés folytán az amúgy sem jelent az 50% ot befolyásoló erő-többletet. Azt azonban kívánatosnak tartom, hogy az új szervezet kialakulásáig is az 1926. évi novelláris intézkedés azonnal megszüntetessék és az 1923. évi törvény minden akadékoskodás nélkül végrehajtottassék. Természetesen e pontnál lehet gyakorlati szempontból eszmét cserélni.

Ennyiben a „prompt”-intézkedés sürgetése szerintem is indokolt.

De a róm. kath. státus szervezetének gyors megváltoztatására való utalás — nehéz kellő szót találni — a protestáns egyházszervezet radikális megváltoztatásának indokolására nem helytálló. Méltóztassék a testület összeállítására és e testület tagjaira nézve a gyakorlati mindennapi életből közelebbi tájékozódást szerezní; méltóztassék e testület és az Unitárius Egyház zsinati Főtanácsának hatáskörét megvizsgálni és reájön, hogy a „püspöki hatalmon” felépült egyházban egy ily világi szervezet más feladatok megoldására hivatott, mint a *hivék elidegeníthetetlen jogán*

felépített egyházszervezet két legfőbb testülete. Itt tehát érdemes sok mindent meggondolni.

Az E. K. Tanács (Repraesentatium Consistorium) adminisztratív szerv. Kétségtelenül úgy van, hogy a mai átmeneti állapotok között az E. K. Tanács munkája az egyház életébe mélyebben belevág, mint normális időben. Ezt én jól látom, tudom és hátrányait is ismerem, azonban a rendkívüli időre tekintettel, ezt vagy bizalommal veszem, vagy ideiglenesen *átmeneti* rendszert léptetek gyakorlatba, de a *rendszeres működés* szabályozásánál a történelmileg fejlett szervezet *lényegét* meg nem változtathatom.

Ma, amikor a közéleti munkára mindenkinek oly kevés ideje van, ma amikor a költséges utazás miatt a két három napos képviseleti ülés gyakorlatilag oly keveset tehet: aligha célirányos elgondolás az E. K. Tanácsban a képviselet kiterjesztőbb erőszakolása.

Reámutatok, hogy javaslatomban: az esperesek és felügyelő gondnokok „hivatali állásuknál fogva” — tagok.

A „hivatalból” és „hivatali állásuknál fogva” értelmi szempontból csaknem azonos fogalmak, de a szavazási jogosultságnál ugrik ki a különbség. Törvényszerkesztési technika.

A további részletezések könyvemben elfoglalt álláspontomból folynak, de azok már amúgy is a javaslat szövegezése utáni vitákra tartoznak.

Legyen szabad azonban Aesopus meséiből (A farkas és bárány meséjére) utalnom: A „kifogásolható hang” mégis csak a reformjavaslat útján zavarta meg elsőben az egyházi közélet tisztán csörgedező patakjának vizét.

Sajnos, az utóbbi időben helyzeti kényszer folytán többször kellett olyan hangot használnom, amely lelki életemtől idegen, de a visszhang talán meghökkeneti azokat, akik az eredő hangot adták!

Még csak azt kívánom kifejezésre juttatni, hogy Kolozsvár és Keresztur igyekezzenek minél többször testvéri megbeszéléseket folytatni s akkor igen sok vita tárgytalanná válik. Ez a vita is már tárgytalan, mert az E. K. Tanács a véleményes javaslatom alapján a Szervezeti Törvény kodifikációja iránt már is intézkedett.¹

Bucsuzóul azt kiáltom Székely testvéreim felé: csak az a közület, csak az a szervezet, csak az a faj él, amely a szükséges és *nélkülözhetetlen erő* nem *piacozza* és nem másoktól várja, hanem azt ön maga emésztésével ön maga termeli ki. Ez a kis egyházak és fajok egyetlen biztos történelmi útja. Ebben legyünk egyek!

Hittestvéri üdvözlettel:

Budapest, 1932. nov.

Dr. Tóth György, s. k.

¹ Miután mindkét álláspont kellően meg van világítva, a vitát a magunk részéről is lezártuk tekintjük, mivel célunk nem a vitatkozás, hanem az építő munka.

Szerkesztő.

Szertartások és vallási szokások az unitárius egyházban.

Imádkozás és éneklés.

(4-ik közlemény).

Ujult reménység a hitéletben.

(Előző közleményt lásd Ker. Magv. 184—194 l.)

Hogy a Habsburgoknak Erdélybe vonulása mily mértékfeletti elkeseredést okozott, azt élénken festi egyik könyörgésük, melyet Jövedétsi András plebánus és püspökhelyettesnek tulajdonitnak. Ilyen kifejezéseket használ a kéziratban maradt imádság¹:

¹ Anno 1691. Precatio matutina, concepta pro felici statu restituendo. Koncz Boldizsárnak van jegyezve tévesen (84 kt. sz.), mert az imádság felirása és a tartalom is igazolja, hogy a fejedelemségnek vége, vagyis II. Apafi sorsa olyan bizonytalan, hogy a hívő Istentől kér oltalmat. A fejedelemség alatti üldözés idejéből igen szomorú documentum, de érdekes és értékes is, mert mutatja mennyi tudományos theológiai mű került ki unitárius elődeink kezéből. Talán eljő az idő, mikor ezeknek nagy része nyilvánosság elébe kerül. Addig is jó tudni, hogy a deési egyezség után, mely műveket foglaltak le a túlbuzgó orthodox-cenzorok:

1638. május 23. kitiltják és elkobozzák a következő unitárius műveket:

1. Paraphrasis libri Joob, secundum probatissimum Haebaoicorum exemplarium veritatem, Hungarica Melodia expressa, authore sapientissimo theologo Nicolao Pelidis Bogathio scripta in Szentersébeth A. 1607. 22. Dec.

2. Commentarius scriptus in epistolam b. Pauli ad Haebreos incerti authoris.

3. A megigazulásról.

4. Varia scribens sub nomine incerto.

5. Isagoge in Epistolas Pauli scriptus anonimus.

6. Declamatio contra baptismum adulatorum manuscriptus anonimus.

7. Jacobus Paleologus, Cathecesis collocutorum: Petrus, Paulus, Samuel.

8. Refutatio scripti Petri Karoly, editi Witenbergae, scripta a Joanne Somero Pirnensi (Sommer Jánostól) Lectore Scholae Claudiopoliae.